

DIONISOVI DITIRAMBI*

fridrik niče

MEĐU KĆERIMA PUSTINJE (odlomak s početka)

»Ne odlazi! — neće tada putnik koji je sebe nazivao Zaratuštrinom senkom —, ostani s nama, inače će nas opet obuzeti stari i mukuli jad.

Već nam je onaj stari čarobnjak dao najbolje od onog što je kod njega najgore, a pogledaj samo — dobrom su, tako pobožnom papi oči punе suze i opet je zacelo zaplovio morem sete.

Ovi kraljevi tu mogu se, svakako, praviti još ljubaznijim prema nama: ali, kada ne bi bilo svedolka, kladim se da bi se ponovo prepustili razmetnoj igri,

— razmetnoj igri lutačkih oblaka, vlažne sete, obešenog neba, ukradenih sunca, hujecih jesenjih vetrova,

— razmetnoj igri našeg jaukanja i krikova u nevolji: ostani s mama, Zaratuštra! Onde je toliko skrivne bede koja hoće da govori, toliko večeri, toliko oblaka, toliko za-gušljivog vazduha!

Nahranio si nas jakom, muškom hranom i snažnim izrekama: ne dozvoli da se opet prepustimo u času poslastica mekim, ženskim duhovima!

Samo ti činiš vazduh oko sebe snažnim i čistim! Da li sam igde na Zemlji našao takao dobar vazduh, sem kod tebe, u pečimi tvojim?

Minoge zemlje videh, moj se nos nauči ispitivati i procenjivati mnogi vazduh, ali tek kraj tebe moje nozdrve majviše uživaju!

Osim ako, osim — oh, oprostji jednu stanu spomenu! Oprostji mi jednu staru pesmu koja se peva posle jela, pesmu koju sam jednom ispevao među kćerima pustinje.

Kod njih je, inaime, isto tako dobar, svestao, istočnjački vazduh; tamo bejah najdaleje kod stare Evrope, oblačne, vlažne i setne!

Tada volех talkve devojke s Istoča i drugo plavo nebesko carstvo, nad kojim ne lebde nikakvi oblaci i nikakve misli.

Nećete verovati kako su divno sedele kad ne bi plesale, duboko zanete, ali bez misli, poput malih tajni, kao okičene zagonetke, kao orasai posle jela —

neobične i šarene, zbilja! Ali bez oblaka: zagonetke koje se mogu odgonetnuti. Za ljubav takvih devojaka izmišlio sam tada poslovni psalm.«

Talko je govorio putnik koji se nazivao Zaratuštrinom senkom. I pre nego što mu je iko odgovorio, dohvatio je već harfu starog čarobnjaka, prekrstio noge i spokojno i mudro pogledao oko sebe. Nozdrvama je pak udisao vazduh, isporu i ispitivački, kao neko ko u novim zemljama kuša novi vazduh. Poče konačno pevati kao da riče.

POSLEDNJA VOLJA

Umreti tako
kako sam ga jednom video da umire —
prijatelja kojii je munjama i pogledima
božanski obasjavao tavnju moju mladost.
Vragolast i dubok,
igrac među bojovnicima —

najvedriji među ratnicima,
najteži među pobednicima,
na njegovom udesu udes počiva,
tvrd, priomšlen, vidovit;
drhtao jer je pobedio,
kličao jer je umirući pobedio —

dok je umirao naredio je
— i naredio je da se uništi...

Umreti tako
kako sam ga jednom video da umire:
pobeđujući, uništavajući...

USRED GRABLJIVICA

Ko je isklon padu ovde,
kako ga brzo
dubina progruta!
— Ali ti, Zaratuštra,
ti još voliš bezdan,
je li da si jednak?

Koreni se tamo
gde se čak i litica ježi
dok u dubinu gleda —,
nad bezdanim ukleva
gde je sve iz okoline
isklonio padu:
usred nesttopljivosti
oblatala divljih i bujica
trpi stipljivo, tvrd i nem,
samotan...

Samotan!
I ko bi se odvazio
gost da bude ovde,
tvoj gost da bude?...

Grabljivica neka možda,
u kiosku mučenika,
prikosnog, zlurado upletena,
s ludim smehom,
smehom grabljivice.

Čemu talko uporno?
— ruga se ona svirepo:
Ko bezdan voli, mora imati kriila...
Ne treba zakačen ostati
i poput tebe, visiti! —

O, Zaratuštra,
suri Nimirde! —
Doskorja još božji lovac,
lovna mreža za svaku vlinu,
strela protiv zla!

A sada! —
Lovac ulovljeni,
svoj sopstveni plen,
samog sebe odstrellivši...

Sada —
sam sa sobom,
samicit sa sopstvenim znamjem,
usred istočne ogledala
lažan pred samim sobom,
usred stotine uspomena
nesiguran,
umoran od rana,
smrznut u studenim
u sopstvene zamke sapleton.
Ti, koji sebe spozna!
Ti, sam sebi krvniče!

Zašto se zapličeš
u zamku svoje mudrosti?
Zašto si se namamio
u traj drevne zrnije?
Zašto si se krišom uvukao
u sebe — u sebe?

Bolesnički sada,
ujedom otrovinice zatrovani;
začočenik sada,
na najkobniji udes osuđen:
u vlastitoj jami
zgrbiljen raideći,
kopajući je u sebi,
sahranijujući se u njoj,
nespretno,
ukočeno,
leš
smravljen pod stotinu itovara,
nakrcan sobom,
značac!
Samosaznavalač!
Mudri Zaratuštra! ...

Tražio si najteže breme:
našao si *samog sebe* —,
i sada se ne možeš odreći sebe...

Vnebajući,
šćućuren,
već ni uspravan više nisi!
Srastaš još sa svojim grobom,
zarasi duše!

A donedavno tako, još gord
na mnogim uzvisijima tvoga ponosa!
Nedavno još, pustinjak bez boga,
samicit sa davolom,
skrnetni knez svake oholi! ...

Sada —
zgrčen
između dva ništavila,
upitnik,
umorna zagonetka —
zagonetka za *grabljivice*.

O one će te već »rešiti«,
gladnate su već tvoga »rešenja«,
lepetaju već oko tebe, njihove zagonetke,
oko tebe, obešeni!
O Zaratustra!
Ti, koji sebe sponza!
Ti, sam sebi krvniče!

SVETIONIK

Tu gde je između mora ostrvo sunulo,
žrtvenik strmo uzdignut,
tu pod crnim nebom kreše
Zaratustra svoju visoku vatrui,
svetionik za žalutale mornare,
upitnik za takve kojki odgovor imaju...

I taj plamen sa sivo-belim trbuhom
— u hladne daljine hita svoj žar,
za sve čistijim visinama izvaja šiju —
zmija što se mestrpljivo propinje:
taj sam znak uzeo za vodilju.

Sama duša moja je taj plam,
nezasita novih daličina
buklji sve dalje, dalje njena tiha jara.
Što izbeže Zaratustra
od zveri i ljudi?
Što uzmače pred čvrstim tlom?
Sest samotnosti je već upoznao,
pa mu ni more nije bilo dovoljno
usamljeno,
ostrvo ga pozva da na njegov vrh donese
plam
u potrazi za *sedmom* samotnošću,
i sada om daleko bacca udicu svoju.

Zalutali mornari! Ulomci starih zvezda!
Mora budućnosti! Neistražena nebesa!
Udicu sada bacam svim samotnicima:
Odgovorite nestrpljivosti plamena,
meni, nibanu sa visokih litica ulovite
moju sedmu i poslednju samotnost!

SUNCE ZALAZI

1

Nećeš još dugo biti žedno,
plamno srce!
Običanje je u zraku,
šapući mi ga nepoznata usta:
— velika svežina dolazi...

U podne je moje sunce peklo mada mnogom:
pozdravljam vas što dolazite,
vi — iznenadni vetrovi,
vi — sveži duhovi popodneva!

Nailazi zrak tuđ i čist.
Ne mjerka li me,
zavodnički,
preteći pogled noći?
Ostani jačko, srce moje neustrašivo!
I ne pitaj: zašto?

2

Danu mogu života!
Sunce zalazi.
Glatki je val
već tu i pozlaćen.
Toplijii je dah litice:
na njoj, sigurno,
u podne, spava sreća
svoj podnevni san?
U zelenim iskrrama
tavni bezdan varniči, sreća seva.

Danu mogu života!
Veče nastupa!
Zari se već tvome oko
bezmalog ugaslo,
rone se suze već, kap po kap,
iz tvome rose,
klizi već tiho preko belih mora
purpurna tvoga ljubav,
poslednje tvome i kolebljivo blaženstvo...

3

Vedrino, zlatna, dodji!
I ti, najtanjiniji,
najsladili užitku s praga smrti!
Prelazim li suviše brzo svoj put?
Sada me tek, gde se nogu zamorila,
sustiže tvog pogled,
sustiže tvoga sreća.

Svuda samo talasi i njihova igra.
Što je teško bilo,
potonulo je u plaveti zaborava.
Bez posla je sada moj čamac.
Bura i plovividba — odučio se toga!
Želje i nade — utopile se;
ne mreška se duša, ne mreška se more.

Sedma samotnosti!
Nikada osetio misam
bliže slasnu sigurnost,
nikada toplojije pogled sunčev.
Ne blista li led na mom vrhu još?
Srebrenasta, laka, jedna riba
otiskuje sada moju lađu...

SLAVA I VEĆNOST

1

Koliko si već nasađen
na tvojoj zloj kobi?
Pripazi! Srećeš mi još
jedno jaje,
jedno zmajevi jaje
iz tvoga dugog jada.

Što skita Zaratustra obroncima planine?

Ne poverljiv, mračan, ogorčen,
uporno vrebalo —,
ali menadno munja,
svetla, strahotna, udar
iz bezdama prema nebu:
— i samoj planini zastrese se
utroba ...

Tamo gde su se mržnja i blesak munje
ujedno stopili, u *kletvu* jednu —,
na planinama prebiva sada Zaratustrina
srdžba,

olujno naoblačen krči ion svoj put.

Nek se pokrije ko tima čim!
U krevet, mukući!
Sad gromovi pucaju nad svodovima,
sad drhti što greda i zid je,
sad sejavju munje i sumporžute istine —
Zaratustra *proklinje*...

2

Taj novac kojim
čitav svet plača,
slava —,
rukavicama ga dotičem,
sa gnušom ga baca *pod* noge.

Ko hoće da bude plaćen?
Potkupljivci...
Ko je *na prodaju*, grabi se
masnim rukama
oko te svačije fanfare, slave!

— Hoćeš li da ih kupiš?
Svi su oni na prodaju.
Ali nudi mnogo!
Zveči punom kesom!
Inače ih jačaš,
inače jačaš njihovu vrlinu...

Svi su oni vrla.
Slava i vrlina — to se rimuje.
Dokle god sveta bude,
plačće on klepetanje o vrlini
kiloparanjem o slavi,
svet živi iod te larme...

Pred svima vrlina,
hoću da budem kriiv,
da se nazivam kriivim zbog velikih
krivica!

U očima svih trubača slave
moje slavujublje pretvara se u crva:
među takvima, moja jedina želja je
da budem *najništavniji*...

Taj novac kojim
čitav svet plača,
slava —,
rukavicama ga dotičem,
sa gnušom ga bacam *pod* noge.

3

Tišina! —
O velikim stvarima — a ja *vidim* veliku! —
treba čutati
ili veličajno govoriti:
govori veličajno, moja zameta mudrosti!

Dižem oči —
tamo se svetlosna mora oborušavaju:
— o noći, o čitanje, o smrtotiha viko! ...

Vidim znak —,
iz najdaljih daličina
jedno sazvežđe zallazi svetlucajući polako
prema meni...

4

Najviša zvezdo Bića!
Trpezo večnih slika!
Dolaziš k meni *ti*? —
Ništa je nazreo nije,
tvogu nemu lepotu,
zar? — ona ne beži pred mojim pogledima?

Znamenu neumitnosti!
Trpezo večnih slika!
No ti dobro to znaš:
omo što svil mirze,
što jedino ja volim,
da si *večita*!
Da si *neminovna*!
Moja se ljubav rasplavljuje
večno samo na nužnosti.

Znamenu neumitnosti!
Najviša zvezdo Bića!
Ti koju nijedna želja ne doseže,
koju nijedno Ne ne prlja,
večno Da Bića,
tvoje Da sam zauvek:
jer te volim, o večnosti! —

O SIROMAŠTVU NAJBOGATIJEG

Deset godina je već —
nijedna kap me nije talkla,
nijedan vlažan dašak, ni rosa ljubavi
— beskišna zemlja ...
Sada molim mudrost svoju
da ne bude škrta u ovoj suši:
prelij se, ištoči svoju rosu,
budi sáma kiša za oprljenu divljinu!

Jednom sam oblake pozvao
od mojih planina da se maknu, —
mekad sam govorio »više svetila, vi tmasti!«
Danas ih mamim da dodu:
potamniti oko mene sa vašim vimenima!
Hoću da vas muzem,
o, krave sa visina!
Mudrošću toplošću kao mleko,
slatkom rosonom ljubavi
plavim zemlju.

Odstupite! Odstupite, istine
sa mračnim pogledom!
Na mojim planinama da *vidim*
neću više opore, mestrpljive istine.
Smehom pozlaćena
neka mi je danas bliska istina
sunčem zasladena, ljubavlju preplanula, —
jer da uberem željam sa drveća jedino *zrelu*
istinu.

Danas ruku ispružam
za viticama budućnosti,
dovoljno lukav da je prevaram,
da budućnost vodim poput deteta.
Danas hoću da budem gostoljubiv

prema nedobrodošlom,
ni prema slobodno neću da budem boljikav
— Zaratustra nije jež.

Duša moja,
sa injenium jezikom nezasitim
sve je dobre i rđave stvari već lizala,
u svaku dublinu uranjala.
Ali poput plute uvek,
uvek isplivala opet,
kap ulja na morima tamnimi:
zbog duše ove zovu me srećnikom.

Ko su mi otac i majka?
Nije li mi otac knez Obilje
a majka tih Smeh?
Nisam li začet u mijihojoj ložnici,
ja, zver zagonekta,
ja, svetlosna neman,
ja, Zaratustra, rasipnik mudrosti?

Bolan danas i od nežnosti,
južni vjetar,
sed Zaratustra i čeka, čeka na svojim
brdima, —
u sopstvenom soku
u slasti skuvan,
ispod svoga vrha,
ispod svoga glečera,
umoran i blažen,
tvorac u sedmome danu.

— Tišina!
Istina se neka nada mnom vije
oblaku slična, —
nevidljivim munjama me ranjava.

Širokim i sporim stepenicama
njena se sreća meni penje:
dođi, dođi, voljena istino!

— Tišina!
Istina je moja *u meni*!
Iz treperavih očiju,
iz kadifeni drhtaja,
pogoda me njen pogled,
ljubavan i zao, pogled device.
Ona slući sreće moje *osnovu*,
slutiti *mene* — ah, šta smišlja?
Purpurni me zmaj jedan vreba
u bezdanu njenog pogleda devičanskiog.

— Tišina! Moja istina *govori*!

Teško tebi, Zaratustra!
Izgledaš kao neko
ko se magulao zlata:
stomak će ti još rasparati! ...
SUVIŠE SI BOGAT,
kvantitetu mnogih!
Prevaraš ih u zavidljivce,
osiromašuješ mnoge ...
Twoja svetlost na mene baca senku —,
mirzinem se: odlazi, bogataš!
Odlazi, odbij, Zaratustra, od tvoga sunca! ...
Hleto bi da darivaš, da deliš svoje obilje,
ali sam si ti najobiljniji!
Budi pametan, ti bogataš!
Obdari najpre sebe samog, o Zaratustra!
Deset godina je već —
nijedna kap te nije takla?
Niti vlažni dašak? Ni nosa ljubavi?
Ali ko bi i mogao da te voli?

O, prebogati!
Tvoja sreća isušuje krajolik,
osiromašuje ga u ljubavi,
— beskišna zemlja ...

Niko ti više ne zahvaljuje,
ali ti zahvaljuješ svakome
ko prima tvoje darove.
Po tome te prepoznajem,
io, prebogati,
najsiromašniji od svih bogatih!

Žrtvuješ se, itovo te bogatstvo *muči* —,
deliš ga štedro,
ne štedi se, ine voliš se:
muka te ogromna svakad pritiška,
muka od prepunih ambara, od prepunog
srca —
a nikko ti više ne zahvaljuje ...

Sebe moraš *osiromašiti*,
umni bezumnic!

— ako hočeš da si voljen.
Volje isamo oni koji pate,
ljubav se nude samo gladnim:
darivaj najpre sebe samog,
o, Zaratustra!

— Ja sam tvoja istina ...

Preveo Jovica Aćin

* Integralno izdanje Dionisovih *ditirambo* u pre-
vodu izaci će tokom ove godine kod beogradskog »Gra-
fosa«.

¹ Po bajkama, haldejski kralj i lovac.

gradnja stanovanje mišljenje

martin hajdeger (martin heidegger)

U tomu što sledi, pokusavamo misliti o stanovanju¹ i gradnji. Ovo mišljenje o gradnji ne povišava da nađe gradivne elemente ili čak da gradnji daje pravila. Ovaj misaoni pokušaj ne predstavlja gradnju sa strane umetnosti gradnje ili tehnike, već on ide za tim da gradnju vrati u ono područje čemu svaka pripada — što jest.

Mi pitanje: (1) Što jest stanovanje?
(2) Ukoliko gradnja pripada stanovanju?

I
Do stanovanja, tako se čini, prispevamo tek kroz gradnju. Ovo tako što gradnja svagda ima stanovanje kao cilj. Ipak, sve gradevine nisu istodobno staništa (Wohnungen). Most i aerodromska zgrada, stadion i centrala za gradevine, no nikakva staništa; isto tako su železnička stanica i auto-put, usitava i pijačna dvorana gradevine, no nikakva staništa. Ipak, imenovane gradevine stoje u području našeg stanovanja. Ovo područje se pruža ponad ovih gradevine i ne ograničava se, pak, još manje na stan. Vozač traktora je na auto-putu kod kuće (zu Hause), ali on ipak tamo nema svoj smeštaj (Unterkunft); radnica je u predionici kod kuće, ali tamo ipak nije njen stan; vodeći ingenieur je u centrali kod kuće, ali on tamo ne stani. Pomenute gradevine okućuju (behauen) čoveka. On ih nastava (bewohnt), a ipak u njima ne stani (wohnt), aliko stanovanje sada znači da posedujemo neki smeštaj. Pri današnjoj oskudici stanova (Wohnungsnot) već lovo zaposedanje deluje zapravo umirujuće i razvedravajuće; stambene gradevine pružaju ipak utočište; staništa mogu danas biti dobro ustrojena (gegliedert), laka za gospodarenje, pristupačna cenom; otvorena zraku, svetu i isuncu, no ipak: kriju li staništa jamstvo da se u njima zbiva (geschieht) prebivanje (Wohnen). Sve gradevine, ipak, koje nisu nikakva staništa, loistaju sa svoje strane određena stanovanjem, ukoliko služe prebivanju ljudi. Tako bi onda stanovanje, u svakom slučaju, bilo cilj ljudi predstoji svoj gradnji. Stanovanje i gradnja stoje jedno prema drugom u odnosu cilja i sredstva. No, sve dok ovo mislimo (meinen), uzimamo stanovanje i gradnju za dve razdvojene delatnosti, mada u tome imaju i nečeg ispiravnog. No, ne zamećemo li (verstellen) bitne odnose kroz ishemi cilj — sredstvo? Gradnja, naime, nije samo sredstvo i put do stanovanja, gradnja je u sebi samoj već stanovanje. Šta nam ovo kaže? Ko nam uopće daje neku menu kojom ćemo premeriti bit stanovanja i gradnje? Nagovor (Zuspruch) o biti neke stvari dolazi nam iz jezika (Sprache), ako prepostavim(o) da štujemo njegovu vlas-

titu bit (eigene Wesen achten). U međuvremenu o tome tutnji Zemljiniom kuglom jedno neobuzdano i podjednako zaudenuto kazivanje, pisanje i lodašljjanje. Čovek se prikazuje kao da je on stvaralač (Bildner) i gospodar (Meister) jezika, dok je zapravo, jezik taj ljudi ostaje gospodar čoveka. Od strane čoveka isforsirani odnosi gospodarenja su možda pre svega ono što bilt jezika nagoni u strano (Unheimische). Dobro je da držimo do brižljivosti govora, ali nam to ne pomaže sve dok nam jezik pri tome služi još samo kao neko sredstvo izražavanja. Među svim nagovorima koje mi ljudi možemo sobom *ovde* govorom doneti, jezik je najviši i posvuda prvi. Šta zapravo znači gradnja? Stacionaća reč graditi (bauen) »buan« znači stanovati / prebivati (wohnen). To će reći: ostajati (bleiben), boraviti (aufhallen). Pravilo smo značenje drevne reči bauen, naime, wohnen, zugubili. Jedan zaostalli utrag ima se još sačuvan u reči »sused« (Nachbar). Sused je »Nachgebur«, »Nachgebauer«, što je zapravo onaj koji prebiva u blizini (in der Nähe wohnt). Drevne reči buri, büren, beuren, beuron — sve označavaju prebivanje / stanovanje, mesto prebivanja / stacionovanja.

Stara reč buan, sada nam, zapravo, ne govori samo da je bauen autentično wohnen, nego nam daje najpre jedan mlig ljudi moramo misliti, s jedne strane imenovano prebivanje. Mi obično zamišljamo, kada je reč o prebivanju, da ga čovek ispunja pored mnogih drugih načina odnosa. Ovde radimo, a tamo stanujemo. Mi ne stanujemo jednostravno, tako da bi to bila maline nedelatnost, već smo u nekom zvanju, obavljamo poslove, putujemo i stanujemo načinjenično, čas ovde čas tamo. Graditi izvorno znači prebivati. Gde reč graditi slovi, još izvorno, ona ponajprije kaže: koliko daleko seže bit stanovanja. Bauen, buan, bhu, beo je, naime, naša reč »(je)sam« (»bin«) u promenama: ja (je)sam, ti (je)si, sve do forme imperativa — budi. Šta onda znači ja (je)sam? Stara reč bauen, ljudi ono »(je)sam« pripada, glasi: »ja (je)sam«, »ti (je)si« — to će reći: ja prebivam, ti prebivaš. Oblük (die Art) kao ljudi (je)si, i ja (je)sam, način po kome mi ljudi na Zemlji (je)smo, je das Bauen, prebivanje. Biti čovek znači: biti na Zemlji kao smrtnik, a to znači: prebivati. Stara reč bauen, koja kaže da čovek (je)st, ukoliko stanuje, dakle, ovde reč bauen znači sada *najpre*: gajiti i negovati, naime, podozvati (bau-en) njivu, podizati vinograd. Tako gradnja / podizanje ovde čuva / nadgleda rašt, koji od sebe u svojim plodovima sazreva. Građditi u smislu gajiti i negovati nije nikakva izrada (Herstellen). Građevina briđa i hramta, naprotiv, izradjuju na određen način samo svoje delo. Gradnja je lovde, za razliku od nege, neko